

T K A N I N A A Ż U R O W A

Wśród wielu prac o ludowym tkactwie artystycznym brak jakiegokolwiek wzmianki o tkaninie ażurowej. Niewątpliwie jest to zagadnienie raczej marginesowe i technika ta jest prawdopodobnie obca tradycyjnej kulturze ludowej, jednak ze względu na stosunkowo duży zasięg, częstotliwość występowania i odmienną zupełnie technikę zdobniczą — należy tkaninę tę choćby pokrótce omówić.

Podczas badań nad tkactwem ludowym, prowadzonych przez Państwowy Instytut Sztuki, Sekcję Badań Plastyki Ludowej, zebrano również materiał dotyczący tkaniny ażurowej, przede wszystkim z Podlasia oraz północnej części Lubelszczyzny.

Według informatorów, technika tkania ażurów rozpowszechniła się dopiero w okresie międzywojennym lub po ostatecznej wojnie światowej; jedynie informacja do wsi Czekanów, powiat Sokółów, wskazuje, że moda na ażury przyszła ze wsi na krótko przed pierwszą wojną światową, jednak w żadnym wypadku nie udało się stwierdzić, kto był rozносителеm tej właśnie mody. Informatorki twierdzą, że „uczyły się kobiety jedna od drugiej”. Na tym terenie, gdzie tkactwo ludowe jest bardzo rozwinięte, sposób tkania ażurów znają tylko zdolniejsze młodsze tkaczki, a we wsi Dolne Pole, pow. Sokółów, ażurowe firanki umie tkąć wyłącznie jeden tkacz, nazwiskiem Frączek.

Na ażurową tkaninę używa się zawsze nici lnianych (jedynie wspomniany wyżej Frączek używał do tkania bawełny, którą otrzymywał po rozkręceniu kupionej w sklepie „liny”). Tkanina ta wykonana jest splotem płótna; przystępując do pracy tkaczka na warsztacie dwunicielnicowym snuje osnowę rzadko i następnie przewleka przez nicielnice pasmami — od czterech do szesnastu nitki w zależności od tego,

jak gęsty ma być wzór na tkaninie. Następnie, ile przewleczono nitki, tyle pustych oczek zostawia się w nicielnicy¹. Po zakończeniu snucia tkaczka przystępuje do tkania: czółkiem robi ona tyle przerzutów, ile nitki jest w jednym pasmie osnowy, potem w ziew wkłada pręt drewniany, dobrze i gładko ostrugany, tak szeroki, jak szerokie jest pasmo osnowy, i znów przerzuca nić wątku określoną ilość razy, aby następnie wyjąć pręt i założyć go na nowo. W ten sposób uzyskuje się tkaninę szachownicową, o kwadratowych „oczka” zbitego płótna, przedzielonych pasmami luźno biegnących nitki. Ten rodzaj tkania nazywa się w nomenklaturze ludowej „tkaniem z patykiem” lub „przez patyk”.

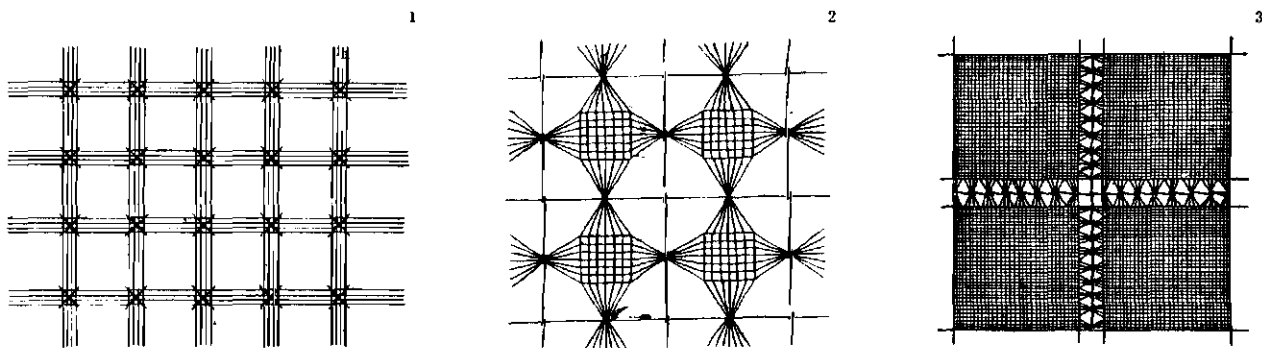
Po zakończeniu tkania następuje właściwe wykończenie tkaniny: nitką najczęściej lnianą, czasem grubszą nieco, tkaczka ściąga poszczególne luźne pasma, otrzymując różne wzory. Tak więc ściągając pasmami raz luźne części wątku, a raz osnowy, otrzymuje ten efekt, że „oczka” płótna nabierają kształtu owalu, a owal ten można znów układać w pas lub poziom. Ściągając zarówno luźny wątek jak i osnowę otrzymuje się szereg kwadracików ze zbitego płótna, przylegających rogami do siebie. Następny wzór wykonuje się w ten sposób, że ściąga się po parę nici luźnego wątku i osnowy, otrzymując w końcu jak gdyby szereg kwadracików płótna połączonych mereżką. Gdy pasma osnowy i wątku składają się z paru nitki, a odstępy między nimi są dwa do trzech razy większe — wówczas w miejscu splotu przetrabia się krzyżyk, obejmując nim cały kwadracik.

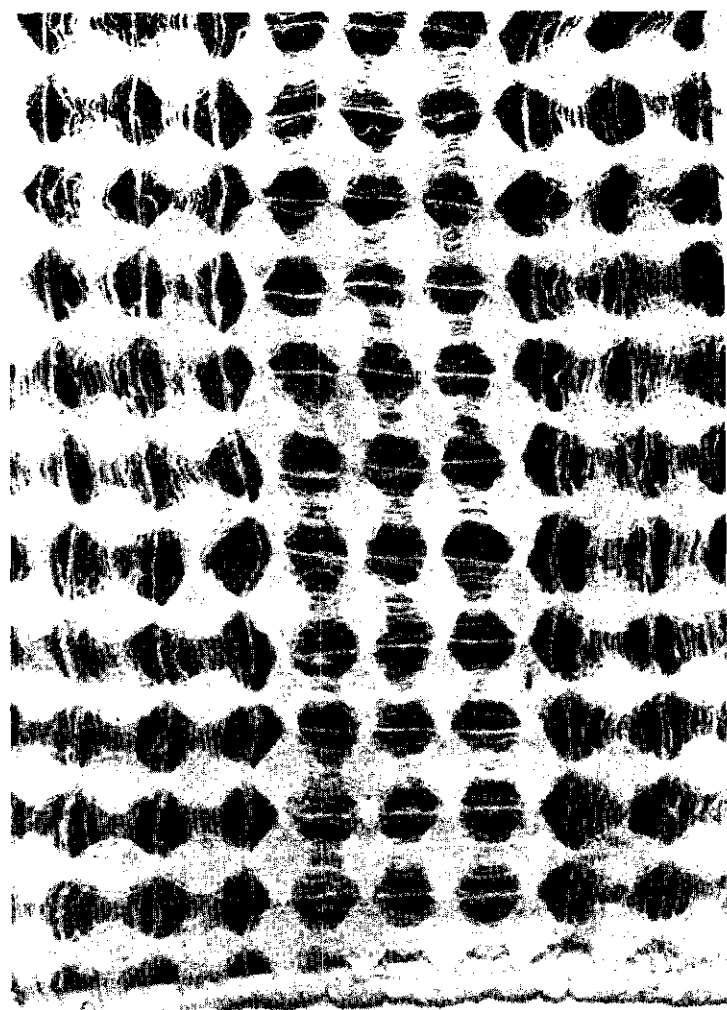
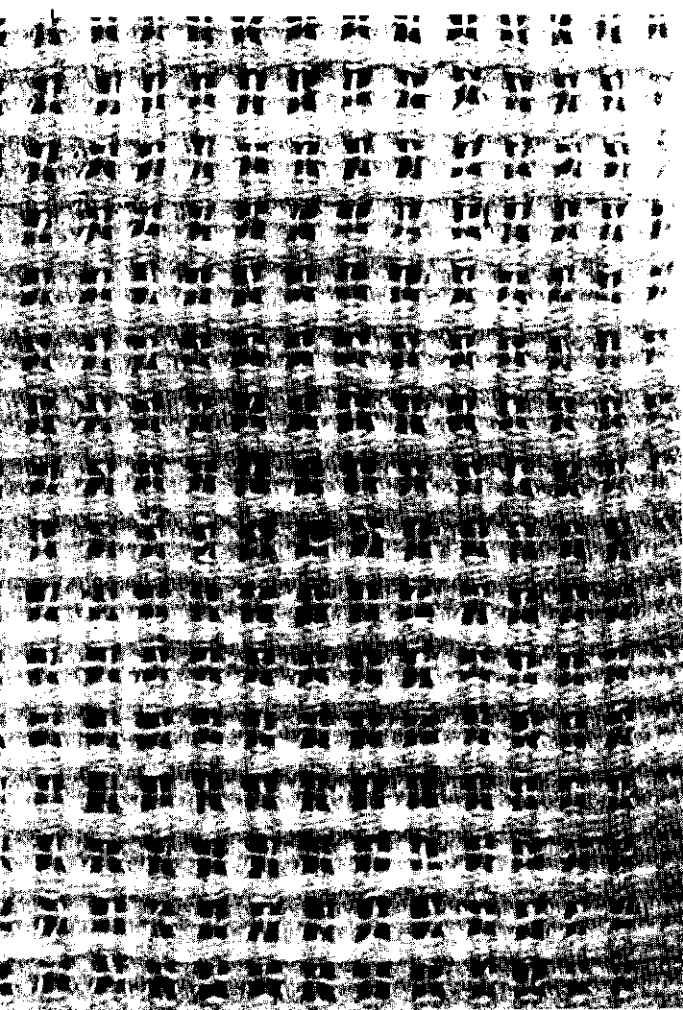
Tych kilka wzorów występuje w całym zebranych dotychczas materiale. Wyjątek stanowią tylko obrusy z Jaczewa, pow. Węgrów, oraz z Dubna, pow. Bielsk Podlaski.

¹ Dla przykładu podaję kilka schematów: Wieś Korytnica, pow. Węgrów: 14 nitki, 14 oczek pustych w nicielnicy. Wieś Dolne Pole, pow. Sokółów: 4 nitki,

4 oczka puste. Wieś Belcząc, pow. Lubartów: 8 nitki, 8 oczek pustych. Wieś Jaczew, pow. Węgrów: 15 nitki, 15 oczek pustych.

Il. 1. Tkanina ażurowa. Dolne Pole, pow. Sokółów. Il. 2. Tkanina ażurowa. Kunów, pow. Lubartów. Il. 3. Tkanina ażurowa. Ancuty, pow. Hajnówka.

Il. 4, 5. Tkaniny ażurowe z Podlasia.

Obrus ze wsi Jaczew tkany jest w ten sposób, że osnowa nawinięta jest pasmami po siedem nitki, przez środek przestrzeni pomiędzy pasmami biegnie jedna nitka. Przerzucając czółenką tkaczka rozmieszczała nici wątku w ten sam sposób jak rozmieściła osnowę, traktując poszczególne pasma osnowy jako całości – w ten sposób w efekcie końcowym w miejscach skrzyżowania wątku z osnową nie uzyskano splotu płótna, lecz tkaninę przetykaną.

Obrus z Dubna cały wykonany jest splotem płótna. Podczas tkania, aby uzyskać ażur, używa się dwóch prętów, które tkaczka musiała rozmieścić na jednym poziomie w pewnej odległości od siebie.

² Materiały zebrano w następujących wsiach: Dubno (Nurzec), Zakrzewo (Wyszki), pow. Bielsk Podlaski; Ancuty (Trzścińska), pow. Hajnówka; Belczac (Czemierniki), Kunów (Firlej), pow. Lubartów; Daniłowo Duże (Oleksin), pow. Łapy; Rudno (Brzozowy Kąt), pow. Parczew; Wola Suchożebrska (Krze-

W ten sposób powstała tkanina, na której rozmieszczone są ażurowe kwadraty.

Tkaniny ażurowe ze względu na swój charakter używane są jedynie na obrusy i firanki do okien; stanowią one powiązanie z występującą często na tych terenach tkaniną mereżkową, gdzie przy użyciu innej techniki uzyskuje się bardzo zbliżony efekt zdobniczy.

Występują one, jak wspomniałam, na Podlasiu i w północnej Lubelszczyźnie, a ściślej: w powiatach Bielsk Podlaski, Hajnówka, Lubartów, Łapy, Radzyń, Siedlce, Sokołów, Węgrów², stanowiąc swoistą i oryginalną odmianę tak silnie rozwiniętego tam tkactwa.

ślin), pow. Siedlce; Czaple (Korczew); Czekanów (Jabłonna), Łuski (Jabłonna); Dolne Pole (Grochów); Petrykozy; Ząbków; Zembrów (Sterdyń), pow. Sokołów Podlaski; Jaczew, Korytnica (Korytnica), Liw (Ruchna), pow. Węgrów.

Nazwy gmin podano w nawiasie.